

Kronviltet

i Södermanland och målsättning
för stammarnas skötsel 2011-2013

Författare: Jägareförbundet Södermanlands län,
Länsstyrelsen i Södermanlands län

Grafisk form och produktion: bybloo.se

Omslagets fotograf: Hans Ring

© Länsstyrelsen i Södermanlands län

ISSN 1400-0792

Diarienummer 218-1930-2011

Innehållsförteckning

Bakgrund	4
Förutsättningar	4
Nuvarande utbredning	4
Kronviltets biologi	5
Viltvård.....	7
Skador orsakade av kronvilt	7
Jaktens omfattning och organisation.....	8
Administration av jakten.....	8
Krav för registrering av skötselområde.....	8
Tidplan.....	8
Krav på innehåll i skötselplaner.....	9
Skötselrekommendationer.....	10
Övergripande målsättning	11
Länsstyrelsens mål för kronviltförvaltningen.....	12
Medverkande i revidering av denna målsättning	12
Beslut om fastställande av denna målsättning	12

Bakgrund

Länsstyrelsen i Södermanlands län har 2011 fastställt denna målsättning för skötseln av kronhjortsstammar i länet. Beslutet har skett på uppdrag av viltförvaltningsdelegationen. Naturvårdsverket anser att en sådan målsättning bör finnas, se allmänna råd angående kronhjortsskötselområde i Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om administration av jakt efter älg, kronhjort och stora rovdjur m.m. (NFS 2002:19).

Förutsättningar

Kronhjorten har ursprunglig förekomst i Sverige men blev i likhet med övriga klövviltsarter i landet starkt tillbakaträngd under 1700- och 1800-talet med lägsta restbestånd i Skåne vid sekelskiftet till 1900-talet. Från 1950-talet och framåt har åtgärder vidtagits för att återföra kronhjort till syd- och Mellansverige. Förutom strävan att säkerställa arters överlevnad och upprätthålla biologisk mångfald finns en bakomliggande jaktlig tradition och ett starkt intresse av att nyttja kronhjorten för jakt. Till detta kommer hjortens värde för turism och människor som vistas i landet.

Jaktlagstiftningens bestämmelser om jakt efter kronhjort återfinns i 4–5 b §§ jaktförordningen (1987:905) och i jaktförordningens bilaga 3. Naturvårdsverket har föreskrivit om mer detaljerade bestämmelser angående bland annat länsstyrelsens administration av jakten.

Regelverket medger att jakt får ske i samverkan inom kronhjortsskötselområde. Utan deltagande i sådan samverkan får jakt endast ske efter årskalv.

Nuvarande utbredning

Under 2010 har Jägareförbundet Sörmlands Län riktat en enkät till alla viltförvaltningsområden (vfo:n) i Sörmland i syfte att kartlägga utbredning av kronhjort. Denna enkät fungerar som ett komplement till de lokala samrådets protokoll. Uppgifter om förekomst och utbredning visar nu att kronhjorten är representerad i länets alla vfo:n – ett resultat av många och över länet väl spridda grupper av djur som allt eftersom tillkommit och förökats sig.

Kronviltets biologi

Kronhjorten är som övriga hjortdjur i landet en idisslande växtätare och söker i likhet med dovhjort och rådjur sin föda huvudsakligen i markskiktet. Örter, bärris, ljung och lavar är viktiga födoslag. Jordbruksgrödor såväl i grönbrottsstadiet som vid mognad är attraktiva och blad från lövträd betas under sommarmånaderna. Även om kronhjorten i första hand väljer lättsmälta vegetabilier klarar den av mer fiberrik föda som till exempel gräs och har därmed i likhet med dovhjorten tillgång till större näringsutbud barmarkstiden jämfört med älg och rådjur.

Flyginventering i kärnområdet vintern 2006 i södra länsdelen visade att arten förmått uppnå mycket hög populationstäthet, uppåt 30 hjortar/1000 ha, antalet hjortar har enligt senaste inventeringen minskat och uppgår i vissa områden endast till tre hjortar/1000 ha. Flyginventering (09/10) i delar av viltförvaltningsområde tre (vfo 3) visar att tätheten i dagsläget även där uppnått mycket höga tätheter. Det skiljer dock mycket mellan olika områden och beror delvis på utfodring och den extrema vintern (2009-2010). Dessutom måste beaktas att flyginventering är en ögonblicksbild, fördelningen av kronvilt kan vara en helt annan dagarna efter eller före en inventering.

Kronviltet lever gärna i flockar, hindar med kalvar och ungdjur tillsammans i större eller mindre grupper. Medelålders handjur kan uppträda i egna flockar inte sällan långt ifrån hindarnas hemområden och de äldsta hjortarna lever ofta mer solitärt. Spridningen från område med väletablerad stam går långsamt. Utfodring och störning kan påverka djurens fördelningsmönster.

Brunsten infaller under senare delen av augusti samt september månad och klingar av i början av oktober. Det kan dock förekomma brunst senare än så vilket kan tyda på ombrunstande hindar. Detta kan vara ett tecken på sned könsfördelning där andelen handjur i stammen är för låg. Hjortarna vandrar till brunstplatserna som utgör hindarnas favoritområden. Efter brunsten drar sig handjuren vanligen iväg från hindarnas hemtrakt till egna aktivitetsområden, detta för att inte konkurrera om föda. Forskning i Sörmland har visat att även handjur söker upp handjur, speciellt kapitala hjortar besöks frekvent av hindar från omkringliggande områden. Köns områdesvis åtskilda leverne får betydelse när avskjutningen ska balanseras efter skötselplan.

Till skillnad från älg och rådjur men i likhet med dovhjort föder kronhinden mestadels endast en kalv och födseln sker vanligen i andra halvan av maj eller början av juni. I egenskap av haremsdjur blir konkurrensen mellan handjuren stor.

Forskning visar att hindarna accepterar hjortar när dessa når 5-9 år. Ju äldre hjortarna bli (innan de går på retur) desto större reproduktionsframgång har de. Dessa äldre hjortar bli ofta så kallade platshjortar vilka är viktiga i stammen. För att brunstcykeln ska fungera och hindarna bli betäckta vid bästa tidpunkt - vilket möjliggör god utveckling av kalvarna – måste det därmed finnas djur i tillräckligt höga åldrar. Vidare krävs det att könsfördelningen är i balans, dels för att undvika ombrunstningar och dels för att få handjur leder till att mer energi slösas under brunsten för den enskilde individen. Detta måste tas i beaktning under jaktsäsongen, ofta skjuts betydligt mer handjur än hondjur, en utveckling som inte är bra.

Stammarna av älg, kronvilt, dovvilt och rådjur kan tillsammans utöva ett avsevärt betetryck. Den inverkan det kan få på vegetationens återväxt och artsammansättning och därtill effekten av att andra djurarter kan gynnas eller missgynnas av klövviltets miljöpåverkan bör uppmärksammas. Den svenska forskningen på rekrytering av triviallövsräd är dock samstämmig – den stora anledningen till bristen på trädbildande individer står att finna i skötselmetoderna inom skogsbruket, inte i klövviltstammarnas storlek. Ytterligare forskning måste till för att utreda de olika faktorerna i viltet och dess bete.

Viltvård

Foderutbudet kan ökas genom anläggning av viltåkrar. Odling på avsides belägna åkrar kan locka djuren till önskvärda områden och styra bort dem från betning i det reguljära jordbrukets grödor. Anläggning intill skadekänslig granskog ska undvikas.

Fällning av lövträd är ett bra komplement. Utfodring med till exempel ensilage av vallfoder vintertid förstärker foderutbudet. Erfarenhet och forskning har dock visat att man bör vara försiktig med utfodring och viltåkrar närmare än en kilometer från skadekänslig gröda eller skog. På sikt bör all produktion av skog genomföra foderskapande åtgärder, skogsbruksplaner och viltbruksplaner skall ta hänsyn till varandra.

Skador orsakade av kronvilt

De allvarligaste skadorna på skog är barkflängning på gran som i vissa miljöer kan bli omfattande – en skada där majoriteten av de skadade träden drabbas av mer eller mindre utbredd rötinfektion med en kraftig kvalitetsnedsättning som följd. Några drastiska förändringar när det gäller skötselmetoder i skogsbruket som kan förebygga eller förhindra skador på gran är knappast att vänta. Tidpunkten för gallring och avverkning kan dock styras till vinterhalvåret, då mängden föda är som minst.

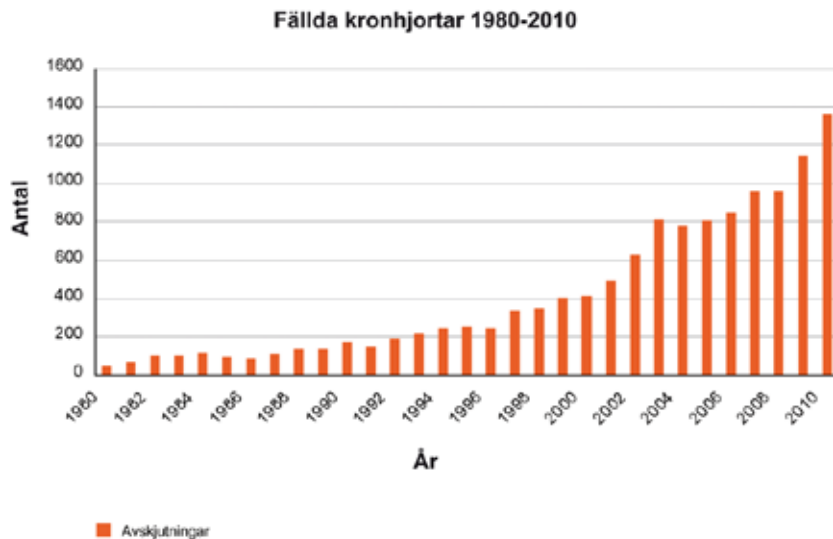
Särskild uppmärksamhet bör ägnas situationer då kronvilt etablerar sig i misstänkt skadekänsliga miljöer. Risk finns i anlagda granbestånd på bördiga marker speciellt då intilliggande åkrar erbjuder rik tillgång på betningsbegärlig grönfodermassa (till exempel oljeväxter och klöver). Under sådana omständigheter är rådet försiktig tillväxt av kronviltbestånd.

I lantbruket kan kronviltet orsaka allvarliga betes-, ligg- och trampskador, speciellt i områden där stammen är tät eller på avlägset belägna skiften omslutna av skog. Markägare och jägare ska ta hänsyn till skador på gröda som drabbar brukare. Är skadefrekvensen hög bör kronviltstammen beskattas så att man når en acceptabel skadenivå.

Södermanlands län karakteriseras av en småkuperad terräng varvat med större och mindre skogs- och jordbruksområden vilket ger olika förutsättningar för storleken på kronviltstammen i olika områden inom länet. Därför är det viktigt att förvaltningen av kronviltet avgörs på lokal nivå genom dialog mellan jägare, brukare och markägare.

Jaktens omfattning och organisation

Bildande av kronhjortsskötselområden påbörjades 1998 och idag finns 54 områden registrerade med genomsnittlig storlek på 8 500 hektar. Sammanlagt omfattar skötselområdena 460 000 hektar, vilket motsvarar 82 % av den totala registrerade älgjaksarealen i länet. I elva av skötselområdena fälldes inga djur senaste säsongen (2009). Likväl har man organiserat sina marker i skötselområden vilket visar stort intresse för vidare spridning och att utveckla jaktbara kronhjortsstammar. Den årliga avskjutningen av kronvilt i länet från 1980 framgår av vidstående diagram. Med hjälp uppgifter från avskjutningsstatistik och inventering samt en bedömning från Viltförvaltningsområdena kan den totala stammen för länet idag beräknas till ca 4000 djur. De flesta områden bedömer dessutom att stammarna med nuvarande avskjutning fortfarande tillväxer.

Administration av jakten

Krav för registrering av skötselområde

Länsstyrelsen handlägger ansökningar om registrering av kronhjortsskötselområde inför kommande jaktår om ansökan inlämnas senast den 31 januari. För registrering krävs en skötselplan som ska förankras i det lokala samrådet i berörda distrikt. Området ska ha sådan storlek och arrondering att det medger vård av en i huvudsak egen kronviltstam.

Tidplan

Länsstyrelsen fastställer skötselplaner under förutsättning att de förankrats i lokala samråd, där all får komma till tals och att Jägareförbundets jaktvårdskonsulent tillstyrkt planen. Skötselplanerna skall uppfylla viltförvaltningsdelegationens målsättning (denna skrift).

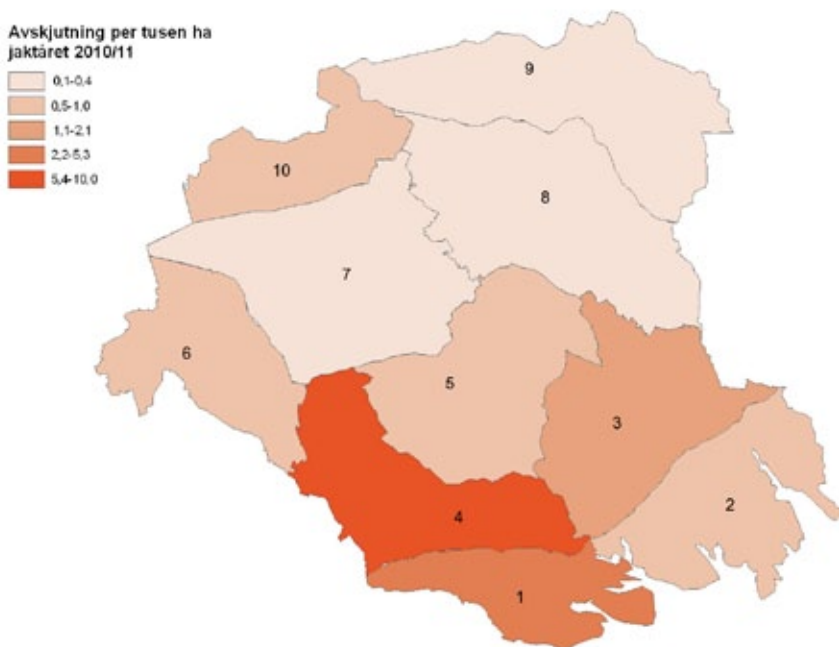
Jaktresultat ska anmälas av skötselområdet till länsstyrelsen senast två veckor efter jakttidens utgång, även om inte något djur har fällt. Även kronvilt (observera, endast kalv tillåten) som fällt utanför registrerat skötselområde ska anmälas till länsstyrelsen inom två veckor.

Krav på innehåll i skötselplaner

En skötselplan ska ange mål för områdets vård av kronviltstammen utifrån fodertillgång, skadetryck och jägarnas och markägarnas målsättning. Av skötselplanen ska framgå uppskattad vinterstam och den avskjutning som man planerar att uppnå. Avskjutningsmålen bör specificeras könsmässigt samt andelen vuxna och kalvar. Dessutom bör en beskrivning om taggrestriktioner eller andra restriktioner tydligt framgå av dokumentet.

Inventeringar (täthet och/eller bete) och andra uppgifter till gagn för kronviltsförvaltningen skall även de beaktas och beröras. Åtgärder vid betesskador ska även de nämnas.

Skötselplanen ska innehålla de uppgifter som framgår av formulär skapat av Jägareförbundet Södermanland. Viktigt är att det finns kontaktuppgifter på de som skrivit skötselplanen om kontakt behöver tas. Givetvis skall enighet nås i skötselplanen.

Ovan visas avskjutningen per 1000 hektar. Ju mörkare färg desto högre avskjutning per ytenhet. Flest kronhjortar sköts i Katrineholmskretsen (vfo 4). Totalt sköts det 1365 hjortar i Sörmlands län jaktåret 2010/2011. Det har fällt kronhjort i alla kretsar i Sörmland. Vissa områden inom kretsarna har fortfarande inga hjortar men utbredningen sprids sakta men säkert till dessa områden.

Skötselrekommendationer

De fullvuxna hjortarna (äldre än sex år) är mycket viktiga i kronviltets biologi. Ett mål bör vara att uppnå en jämn könsfördelning och en bra åldersfördelning för handjuren. Ett mål är att 10 procent av stammen är fullvuxna hjortar.

En stam i balans (jämn könsfördelning och bra åldersfördelning hos handjuren och den täthet man önskar) kan ha en avskjutning som fördelas ca 1/3 kalv, 1/3 hind och 1/3 hjort – förutsatt selektiv avskjutning i alla åldersklasser. Man bör dock i normala fall öka kalvjakten något samt i motsvarande grad minska avskjutningen av ett- till treåringar.

Bland handjur, i en stam i balans, har man en relativt hög avskjutning av två- till treåringar (ca 30–50 procent av antalet i respektive åldersklass, dock lägre vid brist på handjur). Spetsar bör inte skjutas då dessa är svåra att bedöma kvalitén på. Avskjutningen bör alltid vara selektiv så att djur med för sin ålder svag utveckling i kropp och horn fälls. I åldrarna fyra till elva år är avskjutningen låg – endast individer med mycket svag hornutveckling fälls. Hjortar som bedöms stå på toppen av sin utveckling, cirka 12 år gamla, samt gamla returhjortar fälls.

Om man vill få en stam att etablera sig bör man vara försiktig med jakt i början. Fäll någon enstaka kalv eller ung hjort, men inte hindar.

Kronviltets störningskänslighet gör att vaktjakt är den jaktform som bör föredras. Olika former av drevjakt bör minimeras för att hjortarna inte skall försvinna från marken, om nu inte detta är målet. Vaktjakt är dessutom en förutsättning för selektiv handjursavskjutning. Vid drevjakt kan det vara lämpligt med en övre taggbegränsning.

Övergripande målsättning

Skapa förutsättningar för att i länet bibehålla goda jaktbara stammar, i områden med gles förekomst möjliggöra fortsatt nettotillväxt samt att i områden med för höga tätheter beskatta stammarna så att de minskar. Tätheterna skall vara acceptabla för alla intressen. Dialog mellan dessa intressen krävs för att fastställa lämpliga tätheter.

Avskjutning ska ske så att en jämn könskvot uppnås. Kalvandelen i avskjutningen får inte understiga 30 procent. Stammarnas storlek bör bestämmas på lokal nivå (distrikt, skötselområden) i samverkan mellan jakträttshavare, markägare och brukare. Det jaktliga intresset ska balanseras mot mark-ägarnas tolerans för skadenivåer och i förekommande fall konkurrens med andra viltarter. Lantbruket måste kunna fortleva och utvecklas för att producera livsmedel och energi på ett hållbart sätt. Trafiksituationen måste även den beaktas.

Förvaltning skall inte enbart handla om produktion av kron- och/eller annat vilt. Skötseln skall ses som en helhetssyn, baserad på länets lokala karaktärer och förutsättningar. Samhällsaspekten handlar, inte bara om påverkan på växande grödor och skog, utan om hela landskapsförvaltningen. Förgraning av landskapet och påverkan på ekosystem och ekosystemtjänster, genom betespåverkan måste ges betydligt större utrymme i förvaltningen. Betespåverkan är något systemen kräver för den biologiska mångfalden, men leder fel om betet enbart ses som en resurs för produktion av kron- eller annat jaktbart vilt.

Skötselplaner ska upprättas för alla viltförvaltningsområden i länet. Företrädare för kronhjortsskötselområdena bör vara delaktiga i framtagning av planerna, därigenom kan skötselområdenas planer harmoniera med den övergripande planen för förvaltningsområdet. Målet är att all jakt ska ske inom skötselområden.

Länsstyrelsen skall kontrollera att planer följer generella riktlinjer för skötseln samt att berörda parter deltagit vid planernas framtagning. Efterlevs inte skötselplanerna kan åtgärder såsom avregistrering ske.

Länsstyrelsens mål

för kronviltförvaltningen i länet under 2011-2013

- Formella samråd, där all får komma till tals, genomförs i samtliga distrikt/vfo:n, där en övergripande förvaltningsplan för kronviltet upprättas
- Kronhjortsskötselområden finns i alla delar av länet
- Skötselplanerna upprättade av skötselområdena följs
- Samarbetet mellan skötselområden ökar
- Skador i jord- och skogsbruk är inte större än att det är rimligt att den enskilde får acceptera dem
- Anpassning (på grund av kronhjortar) i odlingsföljd behövs ej
- Att andra åtgärder vidtas för att förhindra kronviltskador än skydds jakt utanför gällande jakttidsram
- Kronviltet tillvaratas som en värdefull resurs
- Dialogen mellan markägare, arrendatorer och jägare ökar

Medverkande i revidering av denna målsättning

Jonas Bergman, Jägareförbundet Södermanlands län
Helena Söderlund, Länsstyrelsen i Södermanlands län
Ingående representanter i viltförvaltningsdelegationen

Beslut om fastställande av denna målsättning

Viltförvaltningsdelegationen, Södermanlands län

Vårdar
det vilda

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

www.lansstyrelsen.se/sodermanland